

TEMAT ZAJĘĆ:

Czy udział w wyborach powinien być obowiązkowy?

UWAGA! Scenariusz zajęć przewidziany jest na 2 godziny lekcyjne.

Scenariusz zajęć podzielony jest na moduły. Nauczyciele mogą dowolnie wykorzystywać proponowane moduły i modyfikować je, dostosowując je do poziomu wiedzy i umiejętności uczennic i uczniów. Czas trwania ćwiczeń przewidziany w scenariuszu zakłada dynamiczną pracę podczas lekcji. Być może uczniowie i uczennice będą potrzebować jednak znacznie więcej czasu na wykonanie poszczególnych ćwiczeń. W tej sytuacji nauczyciel/nauczycielka może rozłożyć ćwiczenia na większą liczbę jednostek lekcyjnych lub zrezygnować z niektórych modułów.

Podstawa programowa:

Nowa podstawa programowa

- Szkoła podstawowa IV-VIII

Cele kształcenia – wymagania ogólne: I.1,2,3,6, II.2, III.4,7,8, IV.1,3,4

Treści nauczania – wymagania szczegółowe: IX.4

- Liceum/technikum

Cele kształcenia – wymagania ogólne: I.1,2,7, II.1,2,3, III.2,3,5, IV.1,2

Treści nauczania – wymagania szczegółowe: II.5, 9.

- Branżowa szkoła I stopnia

Cele kształcenia – wymagania ogólne: 1), 2), 3), 4)

Treści nauczania – wymagania szczegółowe: I.3

Stara podstawa programowa

- III etap edukacyjny

Cele kształcenia – wymagania ogólne: I, III, IV, V

Treści nauczania – wymagania szczegółowe: 7. 1), 2), 3), 4),

- IV etap edukacyjny

Cele kształcenia – wymagania ogólne: I, II, III, IV, V

Treści nauczania – wymagania szczegółowe: 15. 5)

Cele zajęć:

Proponowane cele w języku nauczyciela/nauczycielki:

Uczniowie i uczennice:

- przedstawiają argumenty przemawiające za/przeciw obowiązkowi głosowania,
- przedstawiają konsekwencje wprowadzenia obowiązku głosowania,

- wyrażają swój pogląd na temat obowiązku głosowania, budują własne stanowisko w tej kwestii oraz dyskutują na ten temat z koleżankami i kolegami,
- wypracują zasady umożliwiające prowadzenie dyskusji na trudny, kontrowersyjny temat, której efektem będzie wzajemne zrozumienie dla swoich poglądów.

Proponowane cele w języku ucznia i uczennicy:

- poznam argumenty za/przeciw obowiązkowi głosowania w wyborach powszechnych,
- określę swoje stanowisko wobec obowiązku głosowania w wyborach powszechnych,
- poznam poglądy moich koleżanek i kolegów na ten temat i przedyskutuję je z nim,
- wspólnie z koleżankami i kolegami opracuję zasady dobrej dyskusji na trudny temat z poszanowaniem poglądów innych osób.

WPROWADZENIE

(3 min.)

1. Wprowadź uczennice i uczniów w temat lekcji i przedstaw jej cele (np. prezentując je na tablicy multimedialnej). Poproś uczniów i uczennice, aby w parach przez krótką chwilę porozmawiali o tym, jak zrozumieli cele zajęć.

MODUŁ 1: CZY UDZIAŁ W WYBORACH POWINIEN BYĆ OBOWIĄZKOWY? (25 min.)

1. Zapytaj się uczniów i uczennic, czy wiedzą na jakich zasadach przeprowadzane są wybory w Polsce? Wypiszcie na tablicy określenia, jakimi charakteryzują się wybory w Polsce. Dopytaj się, czy uczniowie i uczennice rozumieją każde z tych pojęć.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 r.

Art. 96. ust. 2

Wybory do Sejmu są powszechne, równe, bezpośrednie i proporcjonalne oraz odbywają się w głosowaniu tajnym.

wybory powszechne - wybory, w których mogą wziąć udział wszyscy uprawnieni pełnoletni obywatele

wybory równe - wybory, w których każdemu głosującemu przyznaje się jeden głos i nadaje się każdemu głosowi tę samą moc

wybory tajne - głosowanie przeprowadzone w sposób niepozwalający ustalić, kto jak głosował

wybory bezpośrednie - wybory, w których obywatele wybierają członków jakiegoś organu, a nie elektorów, którzy dopiero wyłaniają spośród siebie członków

wybory proporcjonalne - wybory, w których partie otrzymują w parlamencie liczbę mandatów ściśle powiązaną z liczbą głosów złożonych na nie w okręgach wyborczych

Źródło: sjp.pwn.pl

2. Zapytaj uczniów i uczennice, czy w Polsce funkcjonuje obowiązek głosowania (przymus wyborczy)? Czy kiedykolwiek o nim słyszeli?
3. Powiedz uczniom, że obecnie przymus wyborczy istnieje w Australii, Belgii, Argentynie czy we Włoszech. Zazwyczaj sankcją za niestawienie się na wyborach jest kara grzywny. Jednak, np. we Włoszech przymus wyborczy nie jest w ogóle egzekwowany. Zapytaj się uczniów

i uczniem, jak myślą – dlaczego w tych krajach wprowadzono obowiązek głosowania, a dlaczego nie funkcjonuje on w innych krajach?

4. Przekaż uczniom i uczennicom materiał pomocniczy nr 1 – tekst autorstwa .... Wskazujący argumenty za i przeciw obowiązkowi głosowania. Poproś uczniów i uczennice, aby w tekście podkreślili informacje/opinie, które wydają im się szczególnie interesujące i przekonujące.

Materiał pomocniczy nr 1

Zwolennicy przymusowego głosowania dowodzą, że (...) udział w wyborach należy do najważniejszych przejawów postawy obywatelskiej (dla większości obywateli pozostaje wręcz jedyną formą uczestnictwa w życiu politycznym), moralnym zobowiązaniem wobec państwa i współobywateli. W głosowaniu powinna też znajdować swój wyraz równość obywateli – wszyscy członkowie społeczeństwa powinni uczestniczyć w wyborach, gdyż wszystkich dotyczą skutki podjętych w głosowaniu decyzji.

Stronnicy obowiązku wyborczego argumentują też, że przymus prawny jest we współczesnych państwach wszechobecny, często nawet do tego stopnia, iż obywatele nie postrzegają go jako obciążenia (np. obowiązkowa edukacja). (...) O przymusie głosowania wypowiedział się też w 1971 r. Europejski Trybunał Praw Człowieka, orzekając, że przymus wyborczy nie narusza wolności myśli, sumienia i wyznania (art. 9 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności), pod warunkiem że wyborcy mogą oddać głos nieważny bądź wrzucić do urny niewypełnioną kartę do głosowania.

Zdaniem przeciwników obecność prawa do głosowania dowodzi, że istnieje również prawo do niegłosowania, a obywatele nie mogą zostać pozbawieni takiej możliwości, gdyż narusza to wolność jednostki. Choć głosowanie jest obowiązkiem moralnym, to jednak nie ma potrzeby przekształcać go w obowiązek wymagany przez prawo. Naruszenie wolności jednostki jest bowiem dopuszczalne tylko wówczas, gdy dana jednostka sama narusza wolność innych, tymczasem w przypadku braku uczestnictwa w wyborach tak się nie dzieje.

Inną osią sporu jest kwestia legitymacji demokratycznej. (...) Przy przymusie głosowania wszyscy obywatele zobowiązani są do wyrażenia swoich poglądów i uczestnictwa w wyborze reprezentantów. Obowiązek głosowania może zatem tworzyć mechanizm, dzięki któremu skład ciała przedstawicielskiego będzie bardziej reprezentatywnie odzwierciedlał poglądy i nastroje społeczne oraz pozytywnie wpływał na legitymację instytucji politycznych i samych polityków. (...) Zdaniem oponentów obowiązek głosowania może przyczynić się do osłabienia legitymacji procesu wyborczego, np. przy znaczącym wzroście liczby głosów nieważnych, oddanych jako „głosy protestu”. Pokrewną kwestią jest oddawanie głosów na przypadkowo wybrane listy i osoby (np. głosy na chybił trafił). Jeżeli takie zjawisko wystąpi w dużej skali, legitymacja wybranych przedstawicieli może być podważana. Co więcej, w reżimie przymusowego głosowania do urn udają się wyborcy, którzy w warunkach dobrowolności nie zdecydowaliby się na uczestnictwo w głosowaniu, niemający wyrobionego zdania i niedysponujący wiedzą i miarodajną oceną zjawisk politycznych. Zdaniem części badaczy włączenie do głosowania osób niezainteresowanych sprawami publicznymi i o niskim poziomie wiedzy o polityce nie wpływa pozytywnie na jakość decyzji podejmowanych w procesie wyborczym. (...)

Kolejna grupa argumentów dotyczy następstw obowiązku głosowania. Zwolennicy przymusu wyborczego wskazują wyniki badań, z których wynika, że regularnie głosujący odznaczają się wyższym poziomem akceptacji systemu politycznego niż niegłosujący, co może prowadzić do wniosku, że uczestnictwo w akcie głosowania kształtuje bardziej pozytywne nastawienie do instytucji politycznych. Badacze dowodzą też, że stosowanie przymusu wyborczego będzie skłaniać osoby dotychczas bierne do zainteresowania się sprawami politycznymi, co poprawi poziom ich świadomości i wiedzy. W takim ujęciu obowiązkowe głosowanie ma zatem stanowić mechanizm mobilizujący i edukujący.

Jednak udział w obowiązkowym głosowaniu osób, które bez przymusu nie zagłosowałyby, jest przez przeciwników przymusu uznawany za zagrożenie dla jakości decyzji podejmowanych w procesie wyborczym, gdyż włącza osoby niezainteresowane i niekompetentne. Dobrowolność głosowania stanowi w ich mniemaniu pierwszy mechanizm selekcji, dzięki któremu do urn udają się przede wszystkim osoby charakteryzujące się autentycznym zainteresowaniem i wiedzą o polityce, gotowe zadać sobie trud stawienia się w lokalu wyborczym.

Przy okazji sporów o przymusowe głosowanie pojawia się również kwestia sprawiedliwości społecznej. Przymus wyborczy może przyczynić się do osiągnięcia bardziej reprezentatywnych, a przez to sprawiedliwych wyników głosowania. Niska frekwencja wyborcza prowadzi do zaburzenia rezultatów głosowania przez czynniki socjoekonomiczne. Grupy biedniejsze i społecznie zmarginalizowane głosują bowiem mniej licznie niż wykształceni i dobrze usytuowani, zatem wyniki głosowania są zniekształcone na korzyść grup uprzywilejowanych. Głosowanie obowiązkowe mogłoby zatem stanowić mechanizm, który przesunąłby wyniki bardziej na korzyść grup nieuprzywilejowanych. Innymi słowy, udział w wyborach obywateli o niższym statusie socjoekonomicznym i aktywność wszystkich grup społecznych może być zabezpieczeniem przed dominacją mniejszościowych, majątkowo uprzywilejowanych grup i elit. (...) Przeciwnicy przymusu polemizują z takim podejściem, dowodząc, że wysoka frekwencja wcale nie jest warunkiem koniecznym do tego, by na scenie politycznej zaistniało spektrum poglądów. Duże zróżnicowanie ofert politycznych jest możliwe nawet przy umiarkowanym poziomie frekwencji, nie ma bowiem związku między wzrostem frekwencji a pogłębieniem czy rozszerzeniem obszaru zainteresowania partii politycznych.

Źródło: Łukasz Żołądek, Przymus wyborczy, 2011, Biuro Analiz Sejmowych, [w:]

[http://orka.sejm.gov.pl/WydBAS.nsf/0/533E6A0056138C99C12578F800480BC0/\\$file/Infos_110.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/WydBAS.nsf/0/533E6A0056138C99C12578F800480BC0/$file/Infos_110.pdf)

5. Następnie poproś uczniów i uczennice, aby w parach wymienili się swoimi uwagami na temat tekstu, który przeczytali. Które z argumentów podanych w tekście wspólnie uznali za najciekawsze, najbardziej przekonujące?
6. Na flipchartach/kartkach brystolu, przed rozpoczęciem lekcji albo podczas samodzielnej pracy uczniów i uczennic, wypisz następujące stwierdzenia (możesz je także wydrukować na kartkach w formacie a3):

W większości państw demokratycznych obywatele mają wiele obowiązków publicznych, np. płacenie podatków, edukacja dzieci, przestrzeganie prawa. Udział w wyborach jest równie ważny, dlatego powinien być obowiązkowy.

Obywatele powinni mieć prawo rezygnacji z uczestnictwa w wyborach czy polityce. To takie samo prawo jak wolność słowa, dlatego udział w głosowaniu powinien być dobrowolny.

Fundamentalną zasadą demokracji jest aktywny udział obywateli i ich odpowiedzialność za wspólne dobro. Jeśli demokracja to władza ludu, to bycie dobrym obywatelem oznacza obowiązkowy udział w wyborach.
Zmuszanie obywateli do uczestnictwa w wyborach nie ma sensu, ponieważ narusza podstawowe zasady demokratycznego państwa prawa – wolność obywateli.
Europejski Trybunał Praw Człowieka uznał w 1971 r., że przymus wyborczy nie narusza wolności jednostki, jeżeli wyborca może oddać głos nieważny.
Można obawiać się, że irytacja wywołana przez przymus wyborczy prowadzi do zakwestionowania całego systemu demokratycznego, a także do pogorszenia jakości polityki przez udział w wyborach ludzi kompletnie do tego nieprzygotowanych.
Obowiązek głosowania powoduje, że w wyborach biorą udział wyborcy, którzy zazwyczaj charakteryzują się niskim poziomem partycypacji wyborczej np. osoby młode, osoby o niskim wykształceniu.
Niski poziom frekwencji wyborczej może oznaczać, że obywatele są usatysfakcjonowani obecnymi władzami i stanem systemu politycznego oraz nie mają potrzeby wprowadzania zmian.
Władze wybierane przy wysokim poziomie frekwencji wyborczej posiadają więcej legitymizacji dla swoich działań.
Obywatele zmuszeni do głosowania wcale nie będą poinformowanymi, racjonalnymi wyborcami. Mogą za to głosować na kompletnie przypadkowych kandydatów.
Jeśli obywatele wiedzieliby, że za ich absencją wyborczą grozi kara grzywny, to zdecydowanie z większą uwagą śledziliby kampanię wyborczą, zdobywaliby informacje o programach politycznych kandydatów, żeby oddać świadomy głos.
Wysoki poziom frekwencji wyborczej wcale nie oznacza, że rządy są demokratycznie wybrane. W krajach komunistycznych frekwencja była wyższa niż 90%, co nie znaczy, że tak wybrane władze były legitymizowane przez ogół społeczeństwa.
Wprowadzenie przymusu wyborczego spowoduje, że politykom i kandydatom będzie bardziej zależało na przedstawieniu wyborcom swojego programu wyborczego i przekonaniu ich do głosowania na ich kandydaturę.

7. Rozłóż flipcharty w klasie. Rozdaj uczniom i uczennicom post-it'y (najlepiej w trzech różnych kolorach). W przypadku braku karteczek samoprzylepnych można zastosować również kropki w różnych kolorach (innego koloru markery). Poproś ich, aby przeszli się po klasie i przykleili karteczkę na każdym flipcharcie, określając swoje stanowisko w odpowiedzi na dane stwierdzenie. Uczennice i uczniowie mogą napisać na karteczce lub przykleić karteczkę w określonym kolorze:
  - a. zgadzam się (kolor zielony),
  - b. nie zgadzam się (kolor czerwony),
  - c. nie mam zdania (kolor żółty).
8. Gdy wszyscy określą swoje stanowiska, podsumuj tę część zajęć, podając informację, jaka część klasy zgadza się/nie zgadza się z danymi stwierdzeniami. Zapytaj uczennice i uczniów, jak uważają: z czego wynika ich zbieżność/rozbieżność stanowisk?

MODUŁ 2: USTALENIE ZASAD DOBREJ DYSKUSJI

(15 min.)

1. Zapytaj uczennice i uczniów, czy przypominają sobie jakąś udaną rozmowę, którą kiedyś przeprowadzili lub której byli świadkami. Może to być rozmowa z rówieśnikami

- i rówieśniczkami lub dyskusja rodzinna. A może widzieli lub słyszeli dobrze poprowadzoną rozmowę w mediach? Po czym poznali, że rozmowa była udana? Jak wyglądała/przebiegała (np. przeprowadzona z szacunkiem, w której każdy mógł swobodnie wypowiedzieć swoje zdanie, z której dowiedziałem/-łam się czegoś nowego, coś lepiej zrozumiałem/-łam)?
2. Podziel uczniów i uczennice na 4-osobowe grupy i poproś, aby w grupach zapisali na kartce:
    - a. Co pomaga w prowadzeniu dobrej rozmowy, w porozumiewaniu się między rozmówcami?
    - b. Jak chcieliby być traktowani przez innych podczas dyskusji, przy publicznym wypowiadaniu swojego zdania na dany temat?
    - c. W jaki sposób powinni traktować się rozmówcy, którzy wypowiadają różne poglądy i nie zgadzają się ze sobą?
    - d. Jakie są prawa i obowiązki każdego rozmówcy, który bierze udział w dyskusji?
  3. Poproś uczniów i uczennice, aby dyskutując w grupie nad pożądanymi zachowaniami rozmówców, formułowali jednocześnie zasady dobrej dyskusji. Zwróć uwagę uczennicom i uczniom, aby w grupie dyskutowali zgodnie z określanymi przez siebie zasadami – zapytaj ich, czy tak właśnie robią.
  4. Na forum poproś kolejno wszystkie grupy o podanie sformułowanych zasad. Zapisuj je na tablicy lub na flipcharcie, który po zajęciach może Wam towarzyszyć na kolejnych lekcjach i znaleźć swoje stałe miejsce w klasie. Kolejne zespoły uzupełniają listę o te zasady, które nie zostały jeszcze wypowiedziane. Zachęcaj uczniów i uczennice do formułowania zasad w sposób pozytywny, np. zamiast „Nie przerywamy sobie” – „Słuchamy się nawzajem”.
  5. Na koniec uzupełnij listę o zasady, które nie zostały zgłoszone, a uważasz je za ważne. Zgłaszając je na końcu, nie odbierasz inicjatywy uczniom i uczennicom, ale pokazujesz, że temat jest ważny także dla Ciebie oraz dbasz, aby najważniejsze zasady znalazły się na tablicy.
  6. Przykładowe zasady dobrej dyskusji:
    - a. Odnosimy się do siebie z szacunkiem – nawet wtedy, gdy mamy inne poglądy i nie zgadzamy się ze sobą.
    - b. Patrzymy na osobę, która mówi.
    - c. Słuchamy się nawzajem.
    - d. Dbamy o to, aby każdy miał tyle samo czasu na wypowiedź.
    - e. Z szacunkiem odnosimy się do poglądów innych osób, nawet jeśli są w zupełnej sprzeczności z naszymi.
    - f. Kiedy nie zgadzamy się z rozmówcą/rozmówczynią, staramy się zrozumieć jego/jej punkt widzenia, ale tego nie komentujemy.
  7. Zapytaj uczennice i uczniów, co można/należy zrobić, aby te zasady przyświecały wam wszystkim na każdej lekcji.

MODUŁ 3: DYSKUSJA

(30 min.)

1. Poproś uczniów i uczennice, aby w parach, na kartkach lub w zeszytach, określili swoje stanowisko w odpowiedzi na pytanie: Czy udział w wyborach w demokratycznym państwie powinien być obowiązkowy?
2. Poproś uczniów i uczennice, aby uzasadniając swoje stanowisko podali co najmniej 3 argumenty je popierające oraz 2 konsekwencje, jakie spowoduje wprowadzenie tego rozwiązania do Polski. Możesz im podpowiedzieć, aby jeszcze raz przyjrzyli się flipczartom z określonymi argumentami za/przeciw przymusowi wyborczemu.

3. Powiedz, że cała klasa podejmie teraz rozmowę – zgodnie z zasadami dobrej dyskusji – na temat przymusu wyborczego. Poszukacie wspólnie odpowiedzi na pytanie: Czy udział w wyborach w demokratycznym państwie powinien być obowiązkowy?
4. Poproś uczniów i uczennice o zaangażowanie, powiedz, że ważne jest, aby wszyscy mieli szansę na prezentację swojego stanowiska.
5. Poproś ich, aby zmienili swoje miejsca – po lewej stronie klasy niech usiądą uczniowie i uczennice, którzy uważają, że należy wprowadzić w Polsce obowiązek głosowania. Po prawej stronie niech usiądą ci, którzy reprezentują stanowisko przeciwne. Po środku sali niech usiądą te osoby, które nie mają wyrobionej opinii na ten temat.
6. Powiedz uczennicom i uczniom, że w toku dyskusji, w każdej chwili mogą zmienić swoje miejsce siedzenia, jeśli zmienią zdanie na temat przymusu wyborczego w państwie demokratycznym.
7. Poproś uczniów i uczennice do zgłaszania się do wypowiedzi poprzez podniesienie ręki. Zapisuj na kartce kolejno zgłaszające się osoby i udzielaj im głosu. Dbaj o to, aby każda osoba miała prawo do wypowiedzi, żeby każda wypowiedź trwała nie więcej niż 2 minuty, a w pierwszej kolejności dopuszczaj do głosu uczniów i uczennice, którzy jeszcze się nie wypowiadali.
8. Poproś wszystkich, aby zanim wyrażą własne stanowisko na zadany temat, podsumowali w dwóch zdaniach wypowiedź swojego przedmówcy/swojej przedmówczynie i wskazali tezę/tezy i argumentację, której użył(-a) przedmówca/przedmówczynie. Dopiero po podsumowaniu wypowiedzi przedmówcy/przedmówczynie, osoba wypowiadająca się ma czas na przedstawienie własnego stanowiska.
9. Poproś uczennice i uczniów, aby w czasie wypowiedzi koleżanek i kolegów notowali stanowiska, uzasadnienia i argumenty, o których nigdy wcześniej nie myśleli.

PODSUMOWANIE

(3 min.)

1. Poproś uczniów i uczennice, aby wśród zanotowanych podczas dyskusji argumentów o potrzebie (bądź jej braku) wprowadzenia obowiązku głosowania w Polsce podkreślili:
  - a. jeden argument opowiadający się za koniecznością wprowadzenia obowiązku głosowania, który wydaje im się najbardziej trafny/słuszny/ciekawy;
  - b. jeden argument opowiadający się przeciw wprowadzeniu przymusu wyborczego w państwie demokratycznym, który wydaje im się najbardziej trafny/słuszny/ciekawy;
  - c. jeden nowy aspekt myślenia o potrzebie (bądź jej braku) wprowadzenia obowiązku głosowania, który poznali podczas dzisiejszej lekcji i chcą go lepiej przemyśleć lub uznali, że zmienił ich własne stanowisko z początku lekcji.
2. Zadaj uczennicom i uczniom pytanie, czy ktoś z nich chciałby się podzielić swoim podsumowaniem z lekcji na forum klasy.
3. Podziękuj uczniom i uczennicom za zaangażowanie podczas zajęć.